

MALATYA/BATTALGAZİ YERLEŞİMİNDE KORUMA-TURİZM İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Tuba Nur Olğun

Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Ana Bilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye,
tnbaz@firat.edu.tr, 0000-0001-5654-0020

Özet

Malatya, köklü geçmişi ve zengin kaynaklarıyla tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu zenginlik ve çeşitlilik, büyük bir kültürel miras birikimini de beraberinde getirmiştir. Özellikle mimari miras açısından önemli bir stoku bünyesinde barındıran Malatya'da Battalgazi ilçesi bu bağlamda öne çıkmaktadır. Kentin en eski yerleşim alanlarının yer aldığı Battalgazi, hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasıyla korumaya değer pek çok öğeye sahiptir. Bunların içinde mimari eserler olarak askeri ve dini yapılar, kervansaraylar, su yapıları ve geleneksel konutlarla Cumhuriyet Dönemine ait nitelikli yapılar, günümüze ulaşan özgün değerlerdir. Ayrıca bu yapılarla birlikte kaynaklarda varlığından söz edilen ancak günümüze ulaşmamış olan pek çok yapının olduğu da bilinmektedir. Tüm bu eserler ve somut olmayan kültürel miras, bütüncül bir şekilde önemli bir turizm potansiyelini de beraberinde getirmektedir. Turizm, içinde pek çok faaliyeti barındıran ve ekonomik anlamda büyük getiriler sağlayan önemli bir endüstri olarak her geçen gün daha fazla gelişmektedir. Bu endüstrinin başlıca kaynaklarından olan kültürel varlıklar kültür turizmi, inanç turizmi, arkeolojik turizm gibi eylemlere olanak tanımaktadır. Bu varlıkların büyük bir kısmını oluşturan mimari eserler, hem korunmalarına katkı sağlanması hem de tanıtılarak yaşatılmaları bakımından turizmle karşılıklı fayda ilişkisi kurabilmektedir. Bu anlamda yapılan çalışmanın amacı, Malatya/Battalgazi'de yer alan kültürel mirasın ve özellikle mimari eserlerin korunmasına, turizme yönelik gelişmeler göz önünde bulundurularak katkı sağlamaktır. Çalışma kapsamında Battalgazi'de yer alan arkeolojik ve mimari miras ile somut olmayan kültürel değerler, ilgili literatür ışığında incelenerek yerinde gözlemlenmiştir. Elde edilen veriler, koruma-turizm ilişkisi bakımından değerlendirilmiş ve bu ilişkinin geliştirilmesine yönelik öneriler getirilmiştir. Sonuç olarak çalışmanın, Battalgazi'de yer alan kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacağı ve turizm potansiyeline dikkati çekeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koruma, Turizm, Kültürel Miras, Malatya, Battalgazi.

INVESTIGATION OF CONSERVATION-TOURISM RELATIONSHIP IN MALATYA/BATTALGAZİ SETTLEMENT

Abstract

Malatya has hosted many civilizations throughout history with its deep-rooted history and rich resources. This richness and diversity has brought with it a great cultural heritage accumulation. Battalgazi district in Malatya, which has an important stock in terms of architectural heritage, stands out in this context. Battalgazi, where the oldest residential areas of the city are located, has many elements worth protecting with its tangible and intangible cultural heritage. Among them, military and religious buildings, caravanserais, water structures and traditional houses are the original values that have survived to the present day. It is also known that along with these structures, there are many structures that are mentioned in the sources but have not survived. All these artifacts and intangible cultural heritage bring together an important tourism potential in a holistic way. Tourism is developing more and more every day as an important industry that includes many activities and provides great economic returns. Cultural assets, which are the main sources of this industry, enable activities such as cultural tourism, faith tourism, archaeological tourism. Architectural works, which make up a large part of these assets, can establish a mutually beneficial relationship with tourism in terms of both contributing to their preservation and keeping them alive by promoting them. In this sense, the aim of the study is to contribute to the conservation of the cultural heritage and especially the architectural works in Malatya/Battalgazi, taking into account the developments in tourism. Within the scope of the study, the archaeological and architectural heritage and intangible cultural values in Battalgazi were examined in the light of the relevant literature and observed on site. The data obtained were evaluated in terms of the conservation-tourism relationship and suggestions were made to improve this relationship. As a result, it is thought that the study will contribute to the conservation of the cultural heritage in Battalgazi and draw attention to the tourism potential.

Key words: Conservation, Tourism, Cultural Heritage, Malatya, Battalgazi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Geliş/Received: 11.11.2022 Kabul/Accepted: 18.12.2022

Olğun, T. N. (2022). Malatya/Battalgazi Yerleşiminde Koruma-Turizm İlişkisinin İncelenmesi. *KARESİ Journal of Architecture*, 1(1): 44-63.

1. GİRİŞ

Koruma ve turizm, birbiriyle yakından ilişkili olarak pek çok araştırmaya ve uygulamaya konu olan iki kavramdır. Her ikisinin geçmişi de oldukça eskiye dayanmakta ve içerdikleri kaynaklar bakımından pek çok noktada birbirleriyle kesişmektedir. Bu anlamda özellikle kültürel mirasın yoğun olarak görüldüğü alanlarda koruma-turizm ilişkisinin yansımalarıyla karşılaşmak kaçınılmazdır.

Günümüzde mimari eserler, heykeller, resimler, arkeolojik bulgular, kitabeler gibi somut öğelerle birlikte; gelenek ve görenekler, örf ve adetler, destanlar, zanaatlar gibi somut olmayan değerler; kültürel ifade çeşitliliği ve kültür yaratıcılığı içeren eserler, kültürel miras olarak nitelendirilmektedir (Oğuz, 2013; Acıelma ve Güngör, 2021). Kültür-mekân etkileşiminin önemli birer parçası olan somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmıştır (Aliğaoğlu, 2004; Özdemir, 2011; Okuyucu ve Somuncu, 2012; Kaderli, 2014; Acıelma ve Güngör, 2021). Bu mirasın evrensel nitelikler taşımasının yanı sıra bireylerin yaratıcılığını, keşfetme ve öğrenme içgüdüsünü harekete geçirmesi, geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurması gibi nedenler, farklı araçlarla korunmalarına yönelik çalışmaların geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamıştır. Bu araçlardan önemli biri de turizmdir.

İnsanlar ilk çağlardan itibaren farklı nedenlerden dolayı yaşadıkları yerlerden belli süreler için ayrılmış ve seyahat etmiştir. Bu nedenler detaylı olarak incelendiğinde, en başta kültürel faaliyetlerin yer aldığı görülmektedir (Dinçer ve Ertuğral, 2000). Günümüze ulaşan süreçte giderek gelişen bu faaliyetler, kültürel turizm kavramının temelini oluşturmuştur. Oldukça kapsamlı ve çok yönlü uygulamaları içeren kültürel turizm, koruma bağlamında ele alınan kültürel miras değerlerini de kaynak edinmiş ve bu bağlamda söz konusu değerlerin geleceğe aktarılmasında önemli bir araç hâline gelmiştir.

Koruma-turizm ilişkisinin önemini pek çok yönden incelemeyi sağlayan alanların başında, kültürel mirasın yoğun olduğu yerleşim dokuları gelmektedir. Anadolu'da çok sayıda özgün örneği bulunan bu dokulardan biri de Malatya'ya bağlı Battalgazi ilçesidir. Eski Malatya olarak da bilinen ilçe, köklü tarihi ve zengin kültürel değerleriyle yalnızca Malatya ili için değil; yakın çevresi ile birlikte tüm Anadolu ve Türkiye coğrafyası için önemli olan niteliklere sahiptir. Buradan hareketle çalışmanın amacı, Battalgazi ilçesinde tespit edilen, somut kültürel değerler olarak mimari eserleri ve bunlarla ilişkili olan somut olmayan kültürel değerleri, koruma-turizm ilişkisi açısından değerlendirmek ve yerleşim dokusunun bu bakımdan önemini ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında öncelikle kültürel mirasın korunmasında turizmin etkisine dair literatür araştırılmıştır. Aynı zamanda Battalgazi ilçesinin tarihi, coğrafi nitelikleri ve sahip olduğu kültürel miras değerleri, ilgili literatür incelenerek ve yerinde gözlemlerle ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte 6360 sayılı yasa ile Malatya/Merkez yerleşimin bir kısmının Battalgazi ilçesi sınırlarına dahil edilmesi, 'Eski Malatya' olarak adlandırılan yerleşim alanındaki mimari mirasa ek olarak Cumhuriyet Dönemi mimari mirasının da Battalgazi içinde kalmasını sağlamıştır. Bu

kapsamda günümüzün Battalgazi ilçesi sınırları içindeki mimari miras bütüncül olarak ele alınmıştır. Bu bilgiler ışığında yerleşim dokusunun başta kültür turizmi olmak üzere çeşitli turizm çeşitleri yönünden potansiyeline dair değerlendirmeler yapılmış ve hem mimari mirasın; hem de somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak turizm odaklı öneriler getirilmiştir. Sonuç olarak çalışmanın, başta Battalgazi ilçesi olmak üzere benzer niteliklere sahip olan tarihi yerleşim alanlarının korunmasına ve turizm bağlamında potansiyeline dikkat çekilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

2. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE TURİZMLE İLİŞKİSİ

Miras, kavramsal açıdan tüm toplumun paylaştığı ve yararlandığı somut olmayan kültürel değerler olarak hafıza, dil, zanaatlar, dans, müzik, tiyatro ve pek çok ritüeli temsil ettiği kadar; mimari öğeler, sanatsal objeler ve çeşitli peyzaj öğeleri gibi somut kültürel varlıkları da betimlemektedir (Silverman & Ruggles, 2007). Bu bağlamda miras, her toplum için tarihi ve coğrafi nitelikler başta olmak üzere birçok parametreden etkilenerek, özgün bir biçimde şekillenmektedir (Akyıldız & Olğun, 2020a). Kültürel miras ise UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak detaylandırılmıştır (URL 3). Sözleşmede bahsedilen değerlerle birlikte, bunların kapsadığı tüm somut olmayan miras öğeleri de kültürel miras olarak nitelendirilmektedir (Oğuz, 2013; Akyıldız & Olğun, 2020b).

Tarihi, coğrafi ve kültürel farklılıklar, geçmişten beri insanların dikkatini çekmekte ve turizmi gündeme getirmektedir. Turizm, kültürden ve mekândan etkilenen; aynı zamanda bunlardan etkilenerek tüm dünyaya yayılan bir hareket olarak öne çıkmaktadır (Emekli, 2003). Hizmet sektörü içinde yer alan ve ekonomiye önemli katkıları olan turizm; genel olarak insanların dinlenme, doğa ve sanatla beslenen güzellikleri tanıma, uzaklaşma ve yeni kültürel birikimler edinme gibi amaçlarla yaptıkları faaliyetler bütünüdür (Maviş, Ahıpaşaoğlu & Kozak, 2002). Bu bakımdan pek çok disiplinle yakından ilişki kuran turizm, kültürel mirasın da kaynaklık ettiği büyük bir endüstriyi temsil etmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de son yıllarda turistler, özellikle ekolojik, doğal ve kültürel turizme daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır (Gök & Tuna, 2013). Bu anlamda kültürel miras, kültürel turizmin altyapısı olarak öne çıkmıştır. Farklı disiplinler üzerine çalışan pek çok araştırmacı turizmin, kültürel mirasın korunması için önemli bir sponsor olduğunu belirtmektedir (Jansen, 1997; Dinçer & Ertuğral, 2000). Kültür yönünden politik destek, ekonomik-sosyal bir geçerlilik ve korumayı sağladığı; aynı zamanda yeniliği teşvik ettiği için turizmin kanuni yönlerinin olduğu da ifade edilebilir (Dinçer & Ertuğral, 2000). Bu bağlamda turizm, kültürel mirasın korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına olanak tanıyan önemli pazarlardan biri olarak görülmektedir.

Genel olarak turizmde miras kavramı, sadece kırsal ve kentsel alanları, doğal kaynakları, tarihi yapıları, sanat eserlerini, kültürel yapım geleneklerini ve nesillerden nesillere geçen değerleri değil; aynı

zamanda bu öğelerin turizm ürünleri olarak değerlendirilmesi eylemlerini de kapsamaktadır. Tarihi alanların, yapıların turistik çekicilikler olarak pazarlanması, pozitif etken olarak kabul edilmektedir (Herbert, 1995). Buradan hareketle kültürel mirasın korunması ve turizm faaliyetleri de birbirleriyle iç içe çalışma alanları olarak, karşılıklı fayda ilişkisi içinde değerlendirilmektedir.

Kültürel mirasın korunması yalnızca kültür turizmi aracılığıyla değil; mirasın kendine özgü niteliklerine göre farklı turizm çeşitleriyle de olabilmektedir. Çeşitli ibadet yapıları ve diğer dini yapılar ile ritüeller inanç turizmi aracılığıyla; kırsal alanlarda yer alan geleneksel yapılar ve yöresel uygulamalar kırsal turizm ya da ekoturizm ile korunabilmektedir. Arkeolojik turizm gibi faaliyetler ise geçmişi ilk çağlara kadar uzanan yerleşim alanlarındaki mirasın, turizm faaliyetleri ile korunmasını sağlayan önemli uygulamalardır. Bu bağlamda kültürel mirasın korunmasının, başta kültür turizmi olmak üzere pek çok turizm çeşidi ile yakından ilişkili olduğu ifade edilebilir.

3. MALATYA/BATTALGAZİ'DE KORUMA VE TURİZM

Battalgazi ilçesinin içinde yer aldığı Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzasında konumlanmaktadır. Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş ve Van çöküntü alanının güneybatı ucunda bulunan Malatya'nın doğusunda Elazığ ve Diyarbakır, güneyinde Adıyaman, batısında Kahramanmaraş, kuzeyinde ise Sivas ve Erzincan illeri bulunmaktadır (Gök & Tuna, 2013).

Malatya'nın tarihi gelişim sürecine bakıldığında, yerleşimin bilinen en eski çağlardan itibaren Anadolu ve Ortadoğu arasında bir bağlantı noktası olduğu görülmektedir (Ayvalı, 2022). Neolitik Çağ'dan itibaren bir yerleşim alanı olarak varlığını sürdüren Malatya Hitit, Asur ve Urartu dönemlerinde de önemini korumuştur (Ağaldağ, 2016). Battalgazi ilçesi sınırları içindeki Arslantepe Höyüğü ve Cafer Höyük, yerleşimin geçmişinin ne denli eskiye dayandığını gösteren iki eski yerleşim alanıdır (Ağaldağ, 2016; Olğun, 2021). Günümüzde kazı süreci devam eden ve 2021 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen Arslantepe Höyüğü'nde, yerleşimde kullanılan pek çok obje ve oldukça erken dönemlere tarihlenen insan iskeletlerinin bulunduğu bilinmektedir (Frangipane, 1997).

Tarihi süreç boyunca Asur, Med, Pers egemenlikleriyle Roma, Bizans, Sasani ve Arap hakimiyeti altında da kalan Malatya, 1058 yılında Türkler tarafından ele geçirilmiştir (Umar, 1998; Sağlam vd., 2013; Ağaldağ, 2016). 1178 yılında Selçuklu hâkimiyeti altına giren yerleşim, İlhanlı, Eretna ve Memlük yönetimlerinin ardından Osmanlı Devleti tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Gögebakan, 2002; Metin, 2013; Zengin, 2017). Osmanlı Vilayet Salnamelerine göre Malatya, klasik dönemde Maraş eyaletine bağlı bir sancak iken; 1847 yılında Harput eyaletine bağlanmıştır. 1867 yılında ise Diyarbakır vilayetinin Ma"mauratü"l-Aziz sancağına bağlı kazası olmuştur. Ayrıca Salnamelere göre Malatya, günümüzde Battalgazi (Eski Malatya) olarak bilinen alandan, Aspuzu olarak bilinen bölgeye taşınarak yer değiştirmiş ve bugünkü Malatya kentsel alanı oluşmuştur (Yapıcı, 2014) (Resim 1).

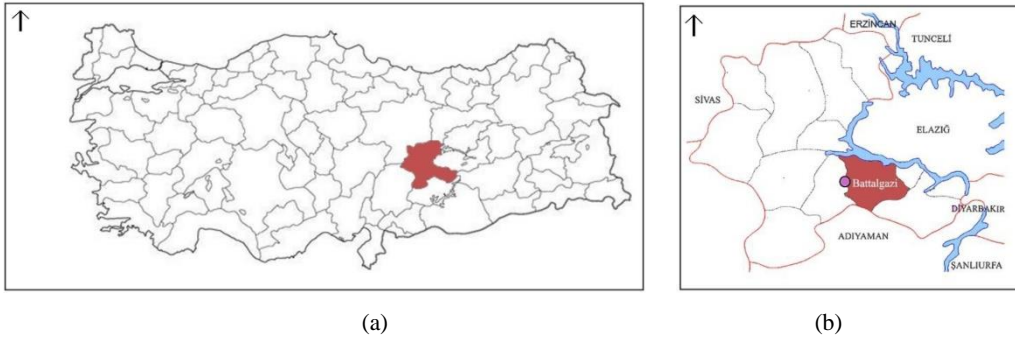
Resim 1. Malatya kronolojik zaman çizelgesi (Sağlam vd., 2013; Olğun, 2021)

Günümüzde Malatya ili sınırları içinde on üç adet ilçe bulunmaktadır. Bunlardan Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinin bir kısmı, 6360 sayılı kanunun kabulünden önce kent merkezi olarak nitelendirilmiştir. 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle Malatya, büyükşehir statüsüne getirilmiş ve Battalgazi ile Yeşilyurt ilçeleri, merkez ilçeler olarak belirlenmiştir (URL 1). Bu ilçelerden Battalgazi, Malatya'nın tarihsel sürecini yansıtan zengin kültürel ve mimari mirasıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında Battalgazi ilçesinin kültürel mirası ve mimari koruma bağlamındaki özellikleri, turizm odaklı olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

3.1. Battalgazi İlçesinin Genel Özellikleri

- Konumu ve coğrafi nitelikleri

Battalgazi ilçesi, günümüzde Malatya kent merkezine 8 km uzaklıkta ve 900 metre rakıma sahip olan eski bir yerleşim alanıdır. Kuzey ve doğu yönünde Karakaya Baraj Gölü, batısında ise Akçadağ ilçesi bulunmaktadır. Yerleşimin yüz ölçümü 299 km²'dir (Şentürk & Gülseren, 1995; Eskici, 2013) (Resim 2). 'Eski Malatya' olarak da adlandırılan Battalgazi ilçesi, 1839 yılında yer değiştirmeye başlayan Malatya'nın daha önce yüksekte olmasından dolayı bu şekilde isimlendirilmiş ve 1987 yılında yapılan nüfus sayımının ardından Battalgazi ismiyle ilçe olarak kayıtlara geçmiştir (Arslan & Hayli, 2007; Elibüyük, 2013; Başer & Olcay, 2021).

Resim 2. Malatya'nın (a) ve Battalgazi'nin (b) konumları (Arı, 2021)

Battalgazi ilçesi, yaz aylarında sıcak ve kurak; kış aylarında ise soğuk ve yağışlı bir iklime sahiptir. GAP projesi kapsamında, ilçede ve yakın çevresinde yapılan baraj göllerinden önce kış ayları uzun süre kar yağışlı olurken, günümüzde ılıman bir iklim hakimdir. İlçenin yıllık sıcaklık ortalaması 13.5 derece civarındadır ve yılın en sıcak günleri, haziran ve temmuz aylarında 27-30 derece olmaktadır (Baran vd., 2018).

- Tarihi

Malatya ilk olarak Hititler tarafından Meldia (meyve bahçesi) adıyla, günümüzde Battalgazi ilçesi sınırları içinde bulunan Aslantepe Höyüğünde kurulmuştur. Aslantepe’de kurulan kentin merkezi, MS 2. yüzyılda Romalılar tarafından Battalgazi’ye taşınmıştır (Sağlam vd., 2013; Ağaldağ, 2016). Bu bağlamda Battalgazi ilçesinin, Malatya’nın en eski yerleşim alanı olduğunu belirtmek mümkündür. Battal Gazi gibi kahramanlara ev sahipliği yapan, destanlara konu olan yerleşimde, tarihi süreç içinde Hitit, Urartu, Asur, Roma, Emevi, Abbasi, Bizans ve Osmanlı medeniyetleri hüküm sürmüştür (Metin, 2013; Baran vd., 2018; Çelebi, 2021).

Resim 3. Battalgazi'nin tarihsel gelişim süreci (Şahin, 2021 ve Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Battalgazi, tarih boyunca önemli ulaşım yollarının üzerinde bulunması nedeniyle pek çok medeniyetin ilgisini çekerek zengin bir kültürel birikimi bünyesinde barındırmıştır. Hititler döneminde Aslantepe yerleşimiyle önemli bir ulaşım güzergahı üzerinde bulunan Battalgazi, Roma döneminde de Kral yolunun geçtiği bir noktada bulunmaktadır (Arslan, 2006). Selçuklu döneminde yerleşim, Karadeniz-Anadolu-Suriye-Irak ve Anadolu-İran-Suriye-Mısır arasında ticari faaliyetler için ulaşımın sağlandığı kuzey-güney ve doğu-batı yönlü yolların kesişim noktasında konumlanmıştır (Zengin, 2015). Ayrıca çoğunlukla askeri amaçla kullanılan Malatya-Antep-Halep-Şam-Mısır yolu da ilçenin sosyal ve kültürel bakımdan gelişmesinin önemli bir nedenidir (Çelebi, 2021). Stratejik konumuyla tarih boyunca öne çıkan yerleşim, bu özelliğiyle Osmanlı döneminde de önemini korumaya devam etmiştir. Ancak 1838 yılında Harput'ta bulunan Osmanlı askeri karargahının Battalgazi'ye taşınması nedeniyle yerleşim halkı, yaşam alanlarını terk etmeye başlamıştır (Göyünç, 1970). Bu durum, Battalgazi ilçesinin giderek boşalmasına ve bakımsız kalarak harap olmasına neden olurken; günümüzdeki Malatya kent merkezi,

Battalgazi'den göç eden nüfus tarafından inşa edilmeye başlamıştır (Ayvalı, 2022). Cumhuriyet döneminde ise Battalgazi ilçe merkezi, küçük bir yerleşim alanı hâline gelmiştir.

- Nüfusu ve ekonomik özellikleri

Battalgazi'de ilk nüfus sayımının 1518 yılında yapıldığı bilinmektedir. 1530 ve 160 yılında yapılan nüfus sayımlarına dair kayıtlar da Osmanlı tahrir defterlerinde mevcuttur. Buna göre belirtilen dönemlerde nüfusun 7300 kişi ile 8700 kişi arasında değiştiği ve bunların büyük bir kısmının Müslüman olduğu anlaşılmaktadır (Yinalç & Elibüyük, 1983). 1838 ve 1839 yıllarında yerleşimi ziyaret eden Avrupalı seyyahların verdikleri bilgilere göre; bu yıllarda nüfusun yaklaşık 30000 kişi olduğu ve 12000 kişinin de yeni kurulan ve günümüzdeki Malatya kent merkezini oluşturan Aspuzu'ya göç ettiği bilinmektedir (Kırımhan, 1990). 19. Yüzyılın sonunda ise Battalgazi'nin harap bir yerleşim alanı hâline geldiği ve yaklaşık 200-300 hanenin kaldığı ifade edilmektedir (Ayvalı, 2022).

Cumhuriyet döneminde, beş yılda bir Battalgazi ilçesinde nüfus sayımı yapılmıştır. Buna göre 1935 yılında 2170 kişi olan nüfusun 1985 yılında 13850 kişi olduğu görülmüştür (Ayvalı, 2022). 2012 yılı nüfus verilerine göre yerleşimin nüfusu 29891 kişi olarak görülürken; 6360 sayılı kanunun kabulüyle birlikte ilçeye pek çok mahalle dâhil olmuş ve nüfus bundan dolayı artmıştır (URL 2). Günümüzde büyükşehir statüsünde olan Malatya'nın merkezi pek çok mahallesini kapsayacak şekilde genişletilen Battalgazi'nin nüfusu, 2022 yılı sayımına göre 304750 kişidir (URL 2).

Battalgazi ilçesinin ekonomik yapısını tarım, sanayi ve ticari faaliyetler bakımından incelemek mümkündür (Çelebi, 2021). Yerleşimin en eski yaşama alanlarından olan Aslantepe Höyüğünde bulunan eserler ve diğer kaynaklar, bu alanda dokumacılığın ve meyve üretiminin çok yaygın olduğunu göstermiştir (Başbay, 1987; Strabon, 2000; Metin, 2013; Çelebi, 2021). Ayrıca yerleşimin en önemli dönemlerinin başında gelen Selçuklu döneminde tarım, sanayi ve ticaret faaliyetlerinin tamamına dayalı bir ekonomik yapı olduğu ifade edilebilir (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 2021). Yerleşimde meyve üretiminin ve dokumacılığın Osmanlı döneminde de devam ettiği; bu bölgede dokunan kumaşların 18. ve 19 yüzyıllarda Anadolu ve Mısır pazarlarında yoğun olarak talep gördüğü de bilinmektedir (Zengin, 2017). Battalgazi'de üretilen tarım ve dokumacılık ürünleri, erken Cumhuriyet dönemine kadar ticari faaliyetlerde kullanılmış ve bu bağlamda yerleşimin ekonomisi üretime dayalı, dinamik bir etki göstermiştir (Metin, 2013). Ancak günümüzdeki Malatya kent merkezine göçün başlamasıyla birlikte ekonomik faaliyetler büyük oranda azalmış; özellikle tarımsal faaliyetler ön plana çıkmış ve kayısı üretimine dayalı bir ekonomik süreç oluşmuştur.

3.2. Battalgazi'de Kültürel Miras

Battalgazi yerleşiminin stratejik konumu ve köklü tarihi gibi nitelikleri, kültürel miras bakımından zengin bir alan olmasını sağlamıştır. Bu kapsamda ilçe sınırları içinde pek çok somut ve somut olmayan

kültürel miras değerleri olduğundan söz edilebilir. Somut kültürel miras olarak mimari eserlerin birçoğu günümüze ulaşmış ve bunlardan bazıları da koruma altına alınmıştır. Bazı yapılar ise yitirilmiştir ancak literatürde, bu yapılar hakkında bilgilere rastlanmıştır. Ayrıca yerleşim alanı sınırları içinde yer alan Arslantepe Höyüğü, M.Ö. 5000-M.S. 11 yılları arasında yerleşim olarak kullanılan önemli bir arkeolojik alanı bünyesinde barındırmaktadır (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021) (Resim 3). Bununla birlikte Cafer Höyük, Pirot Höyük, Hasırcılar Höyüğü, Galip Baba Höyüğü, Cantepe Höyük, Yarımtepe Höyük, Maltepe Höyüğü, İçmesu Tepe Höyüğü, Biretepe Höyüğü, Fırıncı Höyük, Yaygın Höyüğü ile Meydanbaşı Mahallesi Nekropol alanı, Battalgazi ilçesi sınırları içinde bulunan ancak herhangi bir kazı çalışmasının yapılmadığı ya da baraj inşasından dolayı yalnızca kurtarma kazılarının gerçekleştirildiği tescilli arkeolojik alanlardır. Battalgazi'nin Evi olarak bilinen taş yapı kalıntıları da tescil edilmiş olan arkeolojik sit alanları arasında yer almaktadır (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

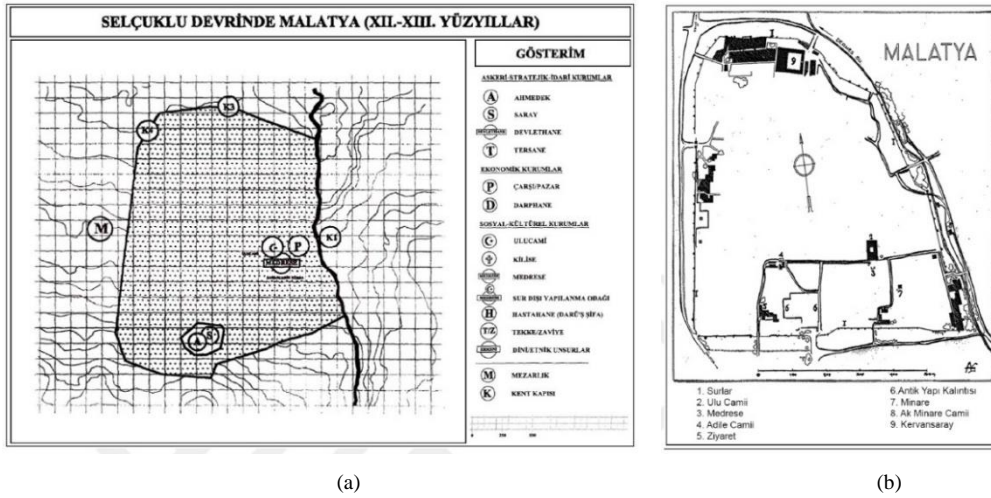
(a)

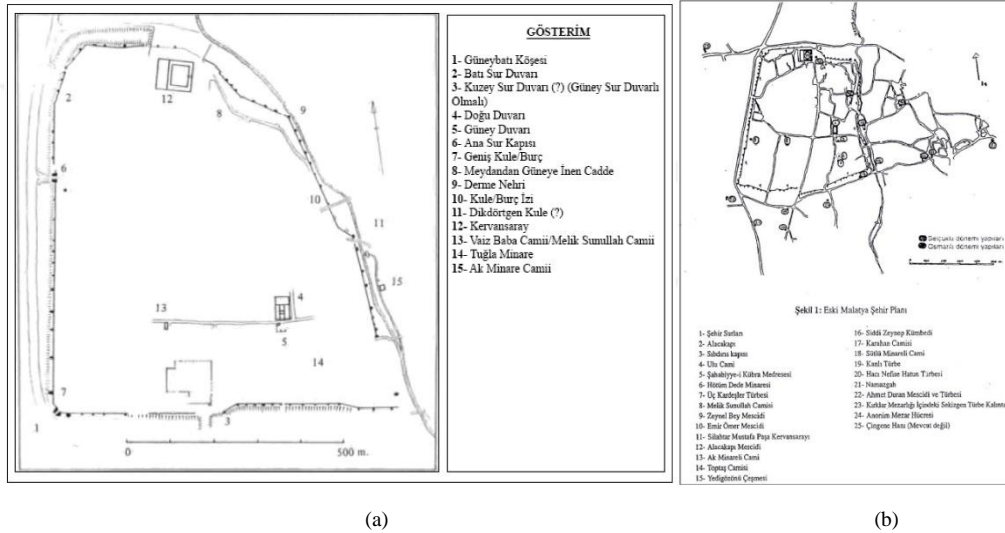
(b)

Resim 3. Arslantepe Höyüğü'nün konumu (a) ve genel görünümü (b) (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021; Google Earth, 2022)

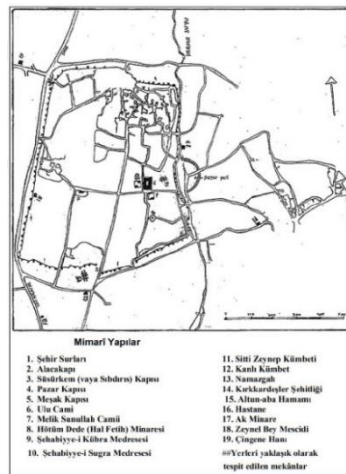
Battalgazi yerleşim alanı, tarihsel süreç boyunca pek çok kez değişim ve dönüşüm geçirmiştir; bu değişim süreci, çeşitli çizimlerle belgelenmiştir. Bunlardan Selçuklu Dönemi'nde yerleşimin sınırlarını gösteren, XII. ve XIII. yüzyıllar hakkında bilgi veren haritada, çeşitli askeri, sosyal ve kültürel varlıkların yerleri görülmektedir (Özcan, 2005) (Resim 4a). Battalgazi'nin XIX. yüzyıldaki durumunu gösteren bir haritada ise yine askeri yapılarla dini eserler ve bir antik dönem yapı kalıntısının olduğu anlaşılmaktadır (Metin, 2010) (Resim 4b). Bu harita 1989 yılında revize edilerek detaylandırılmış ve eklemeler yapılmıştır (Sinclair, 1989) (Resim 5a). Yerleşimin bir planı da 2002 yılında hazırlanmış ve bu çizim üzerinde, çok sayıda dini ve sosyal yapının yerleri gösterilmiştir (Eskici, 2013) (Resim 5b). 1992 yılında hazırlanan ve 2010 yılında geliştirilen bir haritada da Battalgazi sınırları içindeki çok sayıda mimari eserin yerleri görülebilmektedir (Keskin, 1992; Metin, 2010) (Resim 6).

Resim 4. Selçuklu Döneminde (a) ve XIX. yüzyılda (b) Battalgazi'de bulunan eserlere dair çizimler (Özcan, 2005; Metin, 2010)

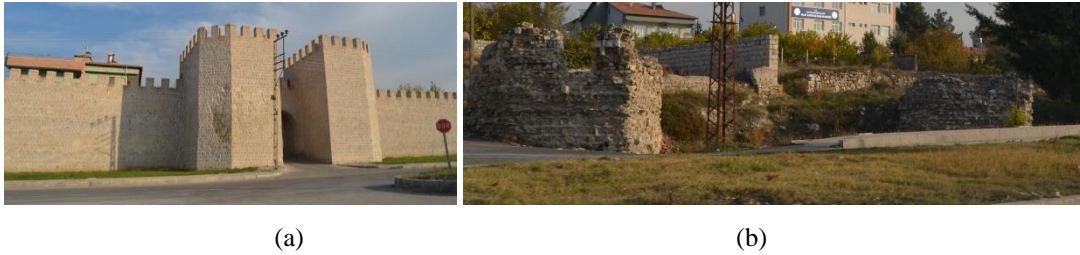

Resim 5. Revize edilen XIX. yüzyıl Battalgazi haritası (a) ve 2002 yılına ait eserler haritası (b) (Sinclair, 1989; Eskici, 2013)

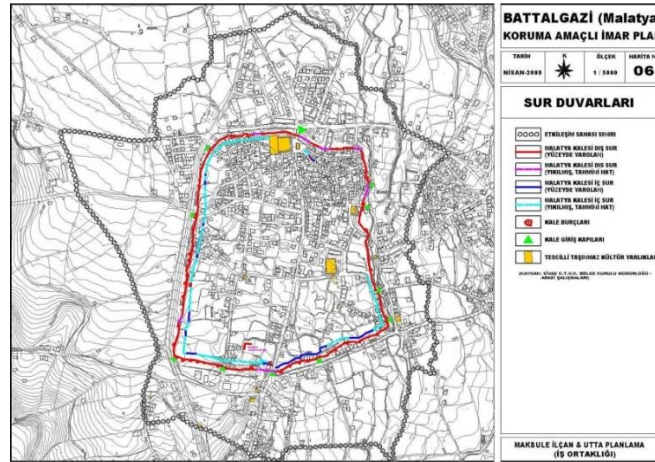

Resim 6. 1992 yılında hazırlanan ve 2010 yılında revize edilen Battalgazi mimari yapılar haritası (Keskin, 1992; Metin, 2010)

Battalgazi’de bulunan mimari miras; askeri yapılar, dini yapılar, hanlar/kervansaraylar, su yapıları ve konutlar olarak sıralanabilir. Bunlardan günümüze ulaşan **askeri yapılar**, kenti çevreleyen sur duvarları ve bunlara ait burçlarla kaplıdır. Yapım tarihi yerleşimin kuruluşuna kadar uzanan bu surların M.S. 79-81 yıllarında mevcut oldukları bilinmektedir (Hacıgökmen, 2011). Tarihi süreç içinde sık sık onarılan ve müdahale gören surlar, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de varlıklarını devam ettirmiştir (Darkot, 1988; Sevgen, 1959; Göğebakan, 2002; Metin, 2010; Hacıgökmen, 2011; Eskici, 2013). Günümüzde yerleşimin pek çok yerinde sur kalıntıları görülmekle birlikte bunlardan bazıları restore edilmiştir (Resim 7). Yıkılmış ve mevcut olan sur duvarlarının yerleri ve izleri, Battalgazi Koruma Amaçlı İmar Planı’nda görülebilmektedir (Resim 8).

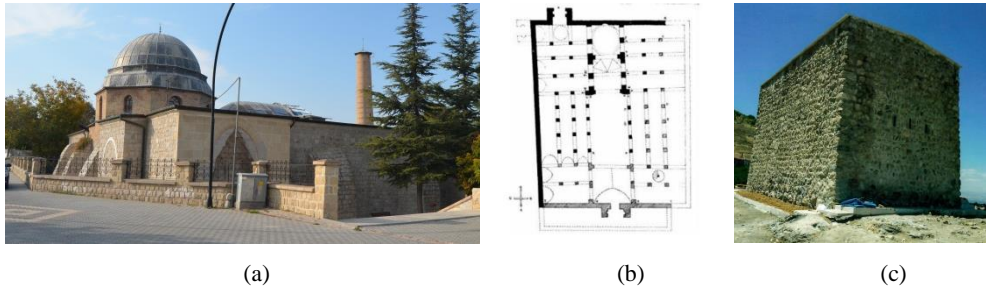
Resim 7. Battalgazi’de restore edilen sur duvarları ve burçlar (a) ile restore edilmeyen sur duvarı kalıntıları (b)
(Kişisel arşiv, 2018)

Resim 8. Battalgazi Koruma Amaçlı İmar Planı-2010 (URL 4)

Battalgazi’de yoğun olarak **dini mimari mirasın** bulunduğunu belirtmek mümkündür. Bu bağlamda yerleşim içinde geçmişten günümüze ulaşan çok sayıda cami, minare, namazgâh, mescit, türbe ve kümbet yapısı olduğu bilinmektedir (Sever, 2016). Bunlardan bazıları Ulu Cami, Yeni Cami, Toptaş Camii, Ak Minare Camii, Sütlu Minare Camii, Bahri Camii, Emir Ömer Mescidi, Alacakapı Mescidi, Zeynel Bey Mescidi, Namazgâh, Halfetih Minaresi, Melik Sunullah Camii Minaresi, Hötüm Dede Türbesi, Ahmed Duran Türbesi, Üç Kardeşler Türbesi, Kanlı Türbe (Kümbet) ve Hacı Nefise Hatun Kümbeti olarak sıralanabilir (Akyıldız & Olğun, 2020c; Çelebi, 2021). Söz konusu yapılar içinde Ulu Cami, pek çok yönden öne çıkan özgün mimari eserlerin başında gelmektedir. Malatya’nın geçmişinde

önemli bir yere sahip olan Selçuklu Döneminde, 1224 yılında I. Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılan cami, taş ve tuğla malzeme kullanılarak yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Tarihsel süreç içinde birçok kez onarım geçiren yapı, dört cephesinden payandalarla desteklenerek günümüze ulaşmıştır (Eskici, 2013). Orta avlu etrafında dört eyvanlı plana sahip olan cami, bu yönüyle inşa edildiği dönemin cami mimarisini de yansıtmaktadır. Minaresi de sonradan eklenen yapıya ilaveler, uzun yıllar boyunca devam etmiştir (Sever, 2016) (Resim 9a, Resim 9b). Yerleşim sınırları içinde Venk Şapeli ve Margap Manastırı da dini mimari mirasın önemli birer parçasıdır (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021) (Resim 9c).

Resim 9. Battalgazi Ulu Camii genel görünümü (a), plan şeması (b) ve Venk Şapeli (c) (Aslanapa, 1991; Kişisel arşiv, 2018; Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Malatya'nın doğu-batı ve kuzey-güney yönünde farklı ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle, hemen hemen tüm ilçelerine yayılmış hâlde çok sayıda **kervansaray** yapısının inşa edildiği bilinmektedir (Kazancıoğlu, 2001). Bu yapılardan Battalgazi'de bulunan ve 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Sevserek Han, 13. yüzyıla tarihlenen Şişman Han, 19. yüzyıl sonunda inşa edildiği bilinen Arapoğlu Hanı ve 1637 yılına tarihlenen Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı, günümüze ulaşan özgün eserlerdendir (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021). Han yapıları günümüze çoğunlukla harap hâlde ulaşırken; Silahtar Mustafa Kervansarayı restore edilmiştir ve kültürel işlevli olarak kullanılmaktadır. 1637 yılında padişah IV. Murat'ın silahtarı olan Bosnalı Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilen yapı, taş malzeme ile yığma yapım sisteminden oluşmaktadır. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan yapıda revaklı bir avlu ve bu avlunun batı yönünde dikdörtgen planlı kapalı kısım bulunmaktadır (Eskici, 2013) (Resim 10).

Resim 10. Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı avlusundan görünüm (a) ve plan şeması (b) (Kişisel arşiv, 2018;

URL 5)

Malatya, başta Fırat Nehri olmak üzere yer altı ve yer üstü su kaynaklarının zenginliğiyle öne çıkan bir coğrafi alanda konumlanmaktadır. Bu durum, yerleşim içinde su kültürünün ve buna dair yapıların yoğun olmasının önemli bir nedenidir. Battalgazi ilçesi sınırlarında bulunan ve mimari miras niteliği taşıyan **su yapıları** Tahtalı Hamamı, Belediye (Çarşı) Hamamı ve Meydanbaşı su kuyusudur. Tahtalı Hamamı günümüzde restore edilmiş ve müze işleviyle kullanılmaktadır (Resim 11). Belediye (Çarşı) Hamamı ise esaslı onarımdan geçmiş ve özgün niteliklerini büyük oranda kaybetmiştir.

(a)

(b)

Resim 11. Tahtalı Hamamı dış (a) ve iç mekânı (b) (Kişisel arşiv, 2018)

Battalgazi ilçesi sınırları içinde, Malatya geleneksel mimarisini yansıtan çok sayıda **konut** yapısı bulunmaktadır. Yaklaşık 20 adet tescilli konutun yanı sıra henüz tescillenmemiş olan geleneksel konut yapılarına da rastlanmaktadır. Taş temel üzerine kerpiç bloklarla inşa edilen ve çoğunlukla iki ya da üç katlı olan bu yapılar, Malatya'da günlük yaşama kültürü ve aile yapısı hakkında da bilgi verir niteliktedir. Buna göre yapıların genellikle sokaktan direkt giriş alması ve arka cephe yönünde bahçelerinin bulunması, zemin katta ahır, kiler gibi mekânlar yer alırken üst katlarda odaların ve hayat adı verilen açık sofanın bulunması gibi mimari özellikler, yerleşimdeki konut mimarisinin genel niteliklerini oluşturmaktadır (Resim 12).

(a)

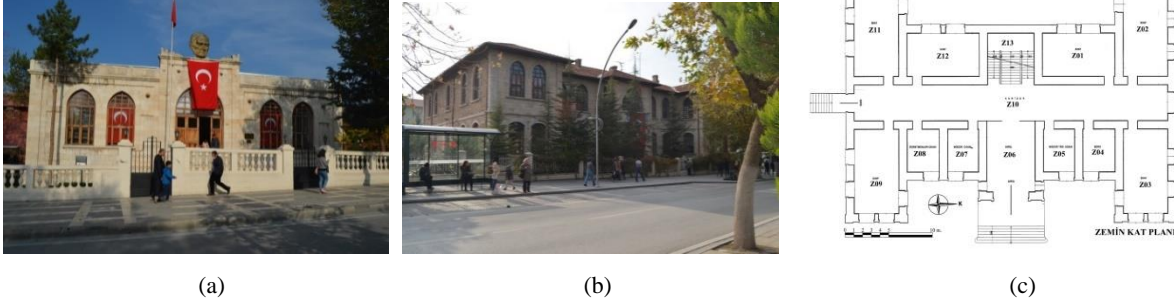

(b)

Resim 12. Battalgazi'de bulunan geleneksel konutlardan Beşkonakların ön (a) ve arka cepheleri (b) (Şahin & Olğun, 2020)

Battalgazi ilçesi, Cumhuriyetin ilanından sonra da gelişmeye devam eden bir yerleşim alanı olmuştur. Bu bağlamda çok sayıda modern mimari mirasa ev sahipliği yapmaktadır. İlçede bulunan **Cumhuriyet Dönemi mimari mirasını** Gazi İlkokulu binası, Atatürk Evi, Milli Eğitim Müdürlüğü Binası, Malatya Askerlik Şubesi Binası, Kız Sanat Enstitüsü Binası, İnönü Anıtı ve Atatürk Anıtı oluşturmaktadır (Çakan & Olğun, 2018; Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021) (Resim 13). 1945-1950 yıllarına tarihlenen 28

adet askeri depo da yerleşimdeki Cumhuriyet Dönemi mimari mirası olarak tescil edilmiştir (Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

Resim 13. Battalgazi'de Cumhuriyet Dönemi mimari mirasından Atatürk Evi (a), Gazi İlkokulu Binası (b) ve okul binasının zemin kat plan şeması (c) (Kişisel arşiv, 2018; Çelemeoğlu & Atıcı, 2021)

Battalgazi ilçesinde günümüze ulaşabilen mimari mirasın yanı sıra; kaynaklarda varlığından söz edilen ancak **günümüze ulaşamamış olan mimari eserler** de bulunmaktadır (Çelebi, 2021). Bunlardan bazıları, dini yapılar olan Darü's Saade Camii, Pulluca Mehmed Camii, Çarşu Camii, Çekmeceli Camii, Şeyh Hasan Bey Camii, Gazi Sinan Paşa Camii, Atabey Mescidi ve Hasan Bey Mescidi'dir. Ayrıca Şahabiyye-i Suğra Medresesi, Hankâh Medresesi, Muciriyye Medresesi, Kübra Zaviyesi, Uluca Hatun Zaviyesi, Pervane Hatun Zaviyesi, Hatuniye Zaviyesi, Helf Lüle Zaviyesi, Şeyh Tacüddin Bin Kasım ve Şeyh Tacüddin Bin İbrahim Zaviyeleri ile Ahi Şemsüddin ve Ahi Yusuf Zaviyeleri, eğitim amaçlı kullanılan ve günümüze ulaşamayan mimari eserlerden bazılarıdır. Altun-aba Hamamı, Silahtar Mustafa Paşa Hamamı, Behram Paşa Hamamı, Argunşah Hatun Türbesi ve Çingene Hanı da kaynaklarda hakkında bilgi bulunan fakat günümüze ulaşamayan yapılardır. Malatya Eski Belediye Binası ise günümüze ulaşamayan Cumhuriyet Dönemi mimari mirasıdır. Bunlara ek olarak ismi bilinmeyen ancak literatürde varlığından söz edilen türbe, çeşme ve kervansaray yapıları olduğu da ifade edilebilir (Eskici, 2013; Ünal, 1983; Kazancıoğlu, 2001; Gülsoy & Taştemir, 2007; Zengin, 2017; Çelebi, 2021).

Battalgazi'de somut kültürel miras olarak mimari eserlerin yanı sıra, somut olmayan kültürel miras öğeleri de görülmektedir. Yörenin kendine özgü el sanatlarından olan ahşap oymacılığı ve yemenicilik, bakırcılık gibi zanaatlar; kayısı ve kayısı çiçeği festivalleri ile İslami ibadet ritüelleri, bu kapsamda değerlendirilen faaliyetlerden bazılarıdır (URL 6). Bu değerler açık ve mekânlarla; dolayısıyla mimari mirasla da doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki kurabilmektedir. Ayrıca yerleşimde geçmişte çeşitli taşlarla ilgili farklı inanışlar olduğu ve bunların da yapılara yansıdığı görülmektedir. Günümüzde devam etmese de somut olmayan kültürel değerler bakımından taşlarla ilgili inanışların yapılara en bilinen yansımalarından biri, Toptaş Camii'nde yer alan misafir taşlarıdır (Resim 14). Bu taşların işlevine dair farklı anlatılar olmakla birlikte; caminin dış duvarının önünde yer alan on bir adet taşın, buraya gelen misafirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek amacıyla koyulduğu anlaşılmaktadır. Buna göre

yerleşime gelen bir yabancı, caminin yanındaki hangi taşın üzerine oturursa; taşı oraya koyan kişinin evinde misafir edilmektedir (Kavruk & Solmaz, 2020).

Resim 14. Toptaş Camii ve yanında yer alan on bir adet misafir taşı (Kavruk & Solmaz, 2020)

Battalgazi’de en fazla öne çıkan ve günümüzde de varlığını devam ettiren somut olmayan kültürel değerlerin başında, Battalgazi destanının geldiğini belirtmek mümkündür. Destana göre Malatya’da doğan Battalgazi, güçlü bir asker savaşçı olarak ilçeye adını vermiştir. Dilden dile aktarılarak günümüze ulaşan bu destan, Battalgazi ilçesinin hem koruma hem de turizm potansiyelinin artması açısından etkili olmuş ve ulusal bağlamda bilinirliğine katkı sağlamıştır (Dal, 2019).

3.3. Battalgazi’de Koruma ve Turizm İlişkisinin İncelenmesi

Battalgazi, somut ve somut olmayan kültürel miras bakımından büyük bir zenginliğe sahiptir. Özellikle tarihi yapılarıyla öne çıkan yerleşimde, bu yapılardan bazıları koruma altına alınırken; bazıları ise henüz onarılmamıştır. Bu bağlamda onarılan yapılardan bazıları kale surları, Ulu Camii, Yeni Cami, Ak Minare Camii, Toptaş Camii, Bahri Camii, Yusuf Ziya Paşa Camii, Karahan Camii, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ve Tahtalı Hamamı’dır. Bunlarla birlikte Cumhuriyet Dönemi’ne tarihlenen eserlerden askeri depolar hariç diğerleri onarım gerektirmemektedir. Yerleşimde bulunan diğer mimari eserler ise çoğunlukla orta düzeyde ya da esaslı onarıma ihtiyaç duymaktadır.

Battalgazi’de korunan ve terk edilen yapıların büyük bir kısmı, doğrudan ya da dolaylı olarak turizm faaliyetleri ile bağlantılıdır. Bu bağlamda yerleşimdeki koruma-turizm ilişkisine yönelik sorunlar ve çözüm önerileri şu ifadelerle açıklanabilir:

- Battalgazi’de restore edilen Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ve Tahtalı Hamamı gibi yapılar, turizme kazandırılarak korunmalarına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Ancak bu yapıların yakın çevresi büyük oranda çarpık kentleşmenin etkisinde kalmış; aynı zamanda çevrede bulunan diğer tarihi yapı kalıntılarının müdahale edilmemesi (Yılmaz vd., 2014). Bu nedenle yapıların bütüncül olarak korunması ve turizm bağlamında etkili bir şekilde tanıtılabilmesi için, yakın çevrelerinde bulunan yapılaşmanın kontrol altına alınması gereklidir.

- Yerleşim içinde esaslı onarım gerektiren yapı ve yapı kalıntıları çoğunlukla bir ya da iki katlı konutların bahçelerinin içinde kalmıştır. Ayrıca bu konutların yapımında, söz konusu kalıntılardaki taş malzemelerin de kullanıldığı görülmüştür (Yılmaz vd., 2014). Kalıntıların hangi yapılara ait olduğunun tespit edilmesi ve koruma altına alınarak gerekli görülen durumlarda restore-rekonstrükte edilmesi, yerleşimin turizm potansiyeli açısından büyük önem taşımaktadır.
- Battalgazi, özellikle küreselleşmenin etkisiyle yerel kimliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum, sivil mimari eserler olarak geleneksel konut yapılarının yitirilmesine de neden olmaktadır (Yıldırım ve Korkmaz, 2012). Kimliğin kaybedilmemesi için geleneksel yaşamın teşvik edilmesi, tanıtılması ve turistik açıdan da ilgi çekici hâle getirilerek sergilenmesi, sivil mimari eserlerin korunması açısından faydalı olacaktır.
- Battalgazi’de Cumhuriyet öncesi dönemler kadar, Cumhuriyet Dönemi’nde inşa edilen özgün mimari eserler de bulunmaktadır. Bunlardan Atatürk Evi her ne kadar müze olarak kullanılsa da turistik açıdan yeterince tercih edilen bir mekân olarak değerlendirilmemiştir. Bununla birlikte aktif olarak özgün işleviyle kullanılan diğer Cumhuriyet Dönemi mimari eserleri de birer miras olarak tanıtılamamış ve turistik açıdan öne çıkarılamamıştır. Bu bağlamda yerleşimdeki tüm Cumhuriyet Dönemi eserlerinin turizm bağlamında ele alınmasına yönelik çalışmalar yapılması; bu eserlerin en az Cumhuriyet dönemi öncesine tarihlenen eserler kadar değer görmesi ve tanıtılması, korunmaları ve geleceğe aktarılmaları açısından önemlidir.
- Yerleşimde görece daha yeni olan çeşitli festivaller somut olmayan kültürel miras bakımından önemli bir turistik değer oluştursa da geçmişte var olan yere özgü somut olmayan değerlerin çoğunlukla yitirilmiş olması ya da günümüze ulaşabilenlerin yeterince bilinmemesi, koruma bağlamında da olumsuzluklara zemin hazırlamaktadır. Bu bakımdan Battalgazi destanı ve misafir taşı gibi somut olmayan kültürel değerlerin mekânlarla ilişkisinin öne çıkarılması ve tanıtılması, hem yapıların korunması hem de turizm altyapısının artırılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Battalgazi’de korunan ve esaslı onarım gerektirmeyen mimari eserlerinin büyük oranda dini yapılardan oluştuğu görülmektedir. Bu bakımdan yerleşimin, inanç turizminde kapsamlı bir tur programı hazırlanabilmesi için zengin bir içeriğe ve cazibe noktalarına sahip olduğu ifade edilebilir (Başer ve Olcay, 2021). Bununla birlikte inanç yapılarının da dâhil olacağı bir kültür rotasıyla yerleşimin tüm kültürel mirası sistematik olarak ele alındığında, bu mirasın korunması bakımından da olumlu gelişmelerin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

4. SONUÇ

Battalgazi, Anadolu'nun ticaret yollarıyla bağlantılı olan stratejik bir konumunda olması, zengin coğrafi ve tarihi verileriyle kültürel mirasın yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Bu anlamda yerleşimde bulunan pek çok tarihi yapı günümüze ulaşmış; bazı yapılar ise yitirilmiştir. Günümüze ulaşan yapılar, çok çeşitli işlevlere sahiptir. Bu yapıların da bir kısmı restore edilerek özgün işlevleriyle ya da yeniden işlevlendirilerek kullanıma kazandırılmıştır.

Kültürel mirası önemli bir kaynak olarak kullanarak turizm endüstrisi, son yıllarda koruma çalışmalarıyla daha sıkı bir ilişki kurar hâle gelmiştir. Günümüze ulaşan mimari miras, somut ve somut olmayan nitelikleriyle turizm için önemli bir çekicilik oluşturmaktadır. Bu bağlamda Battalgazi'nin zengin mimari mirası da işlev çeşitliliği, yöreye özgü nitelikleri ve kentin geniş bir alanına yayılıyor olmasıyla turizm açısından avantajlı kaynakları bünyesinde barındırmaktadır. Buradan hareketle Battalgazi'de yer alan dini mimari miras inanç turizmine, arkeolojik miras arkeoloji turizmine, somut olmayan kültürel değerlerle birlikte tüm mimari miras da kültür turizmine hizmet edebilecek niteliklere sahiptir.

Gelişmiş pek çok ülkede olduğu gibi, Battalgazi örneğinde de günümüze ulaşabilen tarihi yapılara yeni işlevler kazandırılması aşamasında, özellikle turistik tesis haline getirme bakımından etkili adımlar atılmıştır. Bu durum, bu tür tesislerde kültürel mirası korumanın işletmecilik aracılığıyla gerçekleştirilebileceği ve birçok turizm çeşidiyle birlikte kültür turizmine hizmet vererek Türk turizm ekonomisine katkılar sağlanacağı bilincinin yaygınlaşmasının bir sonucudur (Dinçer & Ertuğral, 2000). Bununla birlikte bazı yapıların yeniden işlevlendirilmesi ve turistik tesis olarak kullanılması, yeni işleve adaptasyon açısından özgün yapısal ve kültürel niteliklerin göz ardı edilmesi tehlikesini doğurabilmektedir. Özgün işleviyle kullanımı devam eden yapıların ise bu işlevlerinin çağdaş kullanıma uygun olması da koruma çalışmalarının sürdürülebilir olması bakımından önem taşımaktadır.

Battalgazi'de her ne kadar yeniden işlevlendirme ve restorasyon çalışmaları ile tarihi yapılar turistik birer ürün hâline getirilip korunsalar da ilçenin genel silüetinin ve kentleşme durumunun tarihi nitelik taşımaması, bütüncül bir koruma anlayışı açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda öncelikle Battalgazi halkının koruma bilincine sahip olması için çalışmalar yapılması ve tarihi yapıların turistik bakımdan olumlu getirilerinin vurgulanması; bununla birlikte tarihi yapıların yakın çevrelerinde doku ölçeğinde korumaya yönelik yasal ve uygulamaya dönük çalışmalar gerçekleştirilmesi, Battalgazi'nin bir bütün olarak turistik değer taşıması ve sürdürülebilir korumanın sağlanması açısından önemlidir. Bu bağlamda Battalgazi'de koruma-turizm ilişkisinin geliştirilmesine yönelik olarak aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

- Yerleşimde Aslantepeler Höyüğü'nü odak alarak, tarihsel süreçte alanın kimliğinde yer bulan tüm tarihi yapılar belirli bir rota dâhilinde kültür yolu şeklinde düzenlenebilir. Bu sayede turizm

açısından güzergâhı ve nitelikleri belli bir gezi alanı ortaya çıkarken; mimari mirasın tanıtılması ve korunması da sağlanabilir.

- Kültür yolu oluşturulurken öncelikle Antik Dönem ve Türk-İslam Dönemi öncesinde inşa edilen eserler, ardından Türk-İslam Dönemi eserleri ve son olarak günümüzde kent merkezi olarak da nitelendirilen alanda kalan Cumhuriyet Dönemi mimari mirası, kronolojik sıralama da gözetilerek rotaya dâhil edilebilir. Böylece koruma-turizm ilişkisi bağlamında kentin kuruluşundan itibaren günümüze ulaşana kadar geçirdiği süreci gözlemek mümkün olacaktır.

Sonuç olarak yapılan çalışma ile Battalgazi ilçesinin mimari mirasına turistik birer kaynak olarak dikkati çekilmiş ve bu sayede söz konusu kaynakların korunarak tanıtılmasına, gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Acıelma, B. & Güngör, Ş. (2021). "Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm İlişkisi Bağlamında Altıncı Köy Açık Hava Müzesi", *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 72-77.
- Ağaladağ, S. (2016). *Malatya Eskiçağ Tarihi*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Akyıldız, N. A. & Olğun, T. N. (2020a). Somut Kültürel Mirasın Turizmle Canlandırılması Bağlamında Sürdürülebilir Anadolu Tarihi ve Geleneksel Yerleşim Alanlarının Değerlendirilmesi. *Journal of Applied Tourism Research*, 1(1): 1-16.
- Akyıldız, N. A. & Olğun, T. N. (2020b). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Anadolu'da Tarihi Yerleşimlerin Korunması ve Sürdürülebilirliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 128 (Kış 2020): 234-243.
- Akyıldız, N. A. & Olğun, T. N. (2020c). Investigation for Energy Use and Conservation of Sustainable Traditional Architecture: Case of Malatya/Turkey Bahri Mosque. *Architecture Research*, 10 (2): 60-67.
- Aliğaoğlu, A. (2004). "Sosyo-kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler", *Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2): 50-64.
- Arı, N. (2021). *Geleneksel Mimarinin Ekolojik Çözümlerinin Malatya Battalgazi'deki Bir Grup Yapı Üzerinden Okunması*. (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Arslan, Ö. (2006). *Battalgazi İlçesinin (Malatya) Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Arslan, Ö. & Hayli, S. (2007). "Battalgazi İlçesinin Nüfus Coğrafyası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2): 1-30.
- Aslanapa, O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ayvalı, H. M. (2022). *Tarihi Kent Merkezlerinde Mekânsal Dönüşüm İle Yeniden Canlandırma: Malatya Battalgazi Sur İçi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi). Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.

- Baran, M.; Aykal, F. D. & Kocaman M. (2018). "Battalgazi Ve Geleneksel Evlerinin Analizi", *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(67): 1302-1316.
- Başbay, H.C. (1987). *Malatya 'da Culfacılık ve El Dokumacılığı*, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, (Malatya/22-24 Ekim 1986), İstanbul.
- Başer, M. Y. & Olcay, A. (2021). "Battalgazi (Eski Malatya) İnanç Turizmi Potansiyelinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi", *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4(3): 341-366.
- Çakan, A. & Olgun, T. N. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Sürdürülebilirlik Bağlamında İrdelenmesi: Malatya Örneği*, Uluslararası Mühendislik ve Mimarlık Kongresi, (Antalya/14-16 Kasım 2018), 1: 1071-1086.
- Çelebi, A. G. (2021). *Selçuklu Kent Mirasının Tarihsel Süreç İçinde Oluşum Ve Değişiminin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Battalgazi (Eski Malatya) Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Çelemoğlu, Ş. & Atıcı, A. (2021). "Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Bir Örnek: Malatya Gazi İlkokulu", *Anasay*, 5(15): 125-144.
- Dal, S. (2019). "Malatya'da Yaşayan Bir Anlatı Olarak Battal Gazi Destanı", *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. 2(2): 311-322.
- Darkot, B. (1988). *Malatya*, İslam Ansiklopedisi içinde, VII, MEB Yayınları, İstanbul.
- Dinçer, F. İ. & Ertuğral, S. M. (2000). "Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul ilindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, (11): 69 - 78.
- Elibüyük, M. (2013). "Malatya İli Yerleşmelerinin Tarihsel Dönemlere Göre Coğrafi Dağılışı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1): 183-220.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2): 51-59.
- Eskici, B. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri I: Battalgazi (Eski Malatya)*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Frangipane, M. (1997). "A 4th-Millennium Temple/Palace Complex at Arslantepe-Malatya. North-South Relations and the Formation of Early State Societies in the Northern Regions of Greater Mesopotamia. *Paléorient*, 23 (1), 45-73.
- Göğebakan, G. (2002). *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*, (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gök, A. & Tuna, H. (2013). "Turizm Pazarlaması Açısından Malatya İlinin Potansiyelinin Belirlenmesi", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(24): 01-11.
- Göyünç, N. (1970). Eski Malatya'da Silahtar Mustafa Paşa Hanı. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1: 1-4.
- Gülsoy, E. & Taştemir, M. (2007). *Vakıf ve Mülk Defteri*, TTK Yayınları, Ankara.
- Hacıgökmen, M. A. (2011). "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu", Selçuk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29: 231-260.
- Herbert, D. T. (1995). *Heritage, Places, Leisure and Tourism*, Mansell Yayınları, Londra.
- Jansen, V. M. (1997). Urban Tourism Managing Resources and Visitor .Salah Wahab ve John J. Pigram(Ed.), *Tourism Development and Growth içinde*,(s. 237-256), Routledge, London.
- Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (12): 29-41.

- Kavruk, H. & Solmaz, F. (2020). Malatya Çevresinde Taşlarla İlgili İnanışlar ve Misafir Taşı Geleneği”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 20(8): 65-81.
- Kazancıoğlu, H. (2001). “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Malatya, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırımhan, M. (1990). *Battalgazi’ de (Eski Malatya) Nüfus ve Yerleşme*, (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Malatya Büyükşehir Belediyesi (2021). *Malatya Kültür Envanteri*, Malatya.
- Maviş, F.; Ahıpaşaoğlu, H. S. & Kozak, N. (2002). *Genel Turizm Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Metin, T. (2013). Selçuklular Döneminde Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Oğuz, M. Ö. (2013). “Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras”, *Milli Folklor*, 25(100): 5-13.
- Okuyucu, A. & Somuncu, M. (2012). “Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği”, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(1): 37-51.
- Olğun, T. N. (2021). Malatya Yöresi Kırsal Kerpiç Mimari Mirasın Nitelikleri, Koruma Sorunları ve Öneriler, (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu’nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26): 129-141.
- Sağlam, F.; Bilgin, Z.; Demirbağ, H. & Memiş, E. (2013). *Malatya Kent Rehberi*. Seçil Ofset, İstanbul.
- Sevgen, N. (1959). *Anadolu Kaleleri*, I, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara.
- Silverman, H. & Ruggles D. F. (2007). *Cultural Heritage and Human Rights*. Springer Yayınları, New York.
- Strabon, (2000). *Geographika (Antik Anadolu coğrafyası)*. A. Pekman (Çev.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahin, M. & Olğun, T. N. (2020). *Mekân Dizim Yöntemi İle Geleneksel Konutlarda Yeniden İşlevlendirme Uygulamasının İncelemesi: Malatya Beşkonaklar Örneği*, II. Uluslararası Mühendislik Fen Bilimleri Ve Mimarlık Sempozyumu, (Diyarbakır/5 Mart 2020), 1: 1-5.
- Şahin, M. (2021). *Sivil mimari örneklerinin özgünlüğünün değerlendirilmesi için yöntem araştırması: Malatya örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya Teknik Üniversitesi
- Şentürk, A. & Gülseren, M. (1995). *Malatya’nın Kültürel Yapısı*. Sezer Ofset, Malatya.
- Umar, B. (1998). *Kappadokia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İzmir.
- Ünal, R. H. (1983). Doğu Anadolu’da Bilinmeyen Üç Selçuklu Hanı, *Sanat Tarihi Dergisi*, 2(2): 106-118.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (2021). “Battalgazi”, Ankara.
- Yapıcı, S. (2014). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Malatya (1869-1908)*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Yıldırım, M. & Korkmaz, M. (2012). Changes in Built Environment and in Vernacular Architecture Through Globalization: Case Of Battalgazi in Türkiye, 52nd Congress of the European Regional Science Association: "Regions in Motion - Breaking the Path, (Bratislava, Slovakya/21-25 Ağustos 2012), 1: 1-14.

- Yılmaz, B.; Sarıcam, S.; Aslan, F. & Atık, A. (2014). Landscape Characteristics of Battalgazi Archaeological and Historical Settlement in Malatya, Turkey, Its Protection Problems and Solutions, *Journal of Environmental Protection and Ecology* 15(3): 1181–1190.
- Yinalç, R. & Elibüyük, M. (1983). *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defterleri (1560)*, Ankara.
- Zengin, M. (2015). *XIV. Yüzyıl'da Malatya*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zengin, M. (2017). *İlhanlılar-Eretnalılar-Memlûklular Dönemi*. Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- URL 1, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>, erişim tarihi: 15.08.2022.
- URL 2, <http://www.malatya.gov.tr/nufus-ve-idari-yapi>, erişim tarihi: 15.08.2022.
- URL 3, https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/tez/sutez.pdf, erişim tarihi: 20.08.2022.
- URL 4, <https://utta.com.tr/plan-ve-projeler/battalgazi-malatya-arkeolojik-sit-alanina-ait-kaip-2010>, erişim tarihi: 22.08.2022.
- URL 5, <https://okuryazarim.com/klasik-osmanli-donemi-mimari-planlari/silahdar-mustafa-pasa-kervansarayi-malatya-plan-z-nayir/>, erişim tarihi: 28.08.2022.
- URL 6, <http://www.malatya.gov.tr/>, erişim tarihi: 28.08.2022.